

JULIJE BAJAMONTI I RUĐER BOŠKOVIĆ – HRVATSKI ENCIKLOPEDISTI 18. STOLJEĆA

Prilog upoznavanju Bajamontijevih djela posvećenih dubrovačkom znanstveniku

Ivana Tomić Ferić

Umjetnička akademija, Sveučilište u Splitu
itomicferic@net.hr

Primljeno: 15. 7. 2011.

Kao zagovornik suvremene znanosti i jedan od najznamenitijih prosvjetitelja ne samo dalmatinske već i cjelokupne hrvatske povijesti, Julije Bajamonti kritičnošću i recentnošću svojih znanstvenih stavova stajao je uz bok europske intelektualne elite iluminizma. Uvid u širinu njegovih glazbenih, literarnih i znanstvenih bavljenja kao i sadržajna analiza dijela korpusa sačuvane baštine, razotkrivaju moderan stil Bajamontijeva pisma, blizak razini europske misli prosvijećenog osamnaestog stoljeća. Ta se razina očituje u udaljavanju od skolastičke filozofije i njezinih kasnijih izdanaka, od patosa bliskog baroknoj tradiciji i usmjerena je ka praktičnom umovanju u kojem se filozofija spaja s politikom u namjeri da na društvenom planu stvori bogatu, suvremenu naciju.

Prevladati teološki dogmatizam misaonom sumnjom, nepokolebljivo vjerovati u snagu dokaza na temelju znanstvenog iskustva, uzdizati principe moralnointelektualne savjesti i slobode misli, razotkrivati retoriku jalovih kazuističkih igara riječima i fanatičnu zaslijepljenost smatrati jednom od najopasnijih oboljenja ljudskog uma, enciklopedička su nastojanja ozrcaljena u djelima velikog splitskog polihistora. Veze sa znanstvenim i literarnim umovima zapadnoeuropskoga kulturnog kruga Bajamonti je održavao »kulturom pisma« ostvarujući tako jedan novi lik intelektualca, koji će, zagovarajući pluralizam duhovnosti, na pijedestal čovjekova vrijednosnog sustava postaviti razum. Krug njegovih prijatelja i poznanika bio je uistinu širok, o čemu svjedoče pisma sačuvana u nekoliko sveščića na ukupno 227 ispisanih stranica u splitskom Arheološkom muzeju. Bio je iskren štovatelj, sakupljač i proučavatelj djela brojnih znanstvenika, književnika i umjetnika, među kojima važno mjesto pripada Ruđeru Boškoviću, dubrovačkom uče-

njaku čiji opus tvori zasebnu epohu u povijesti prirodoslovlja među Hrvatima. Obradujući izvornu građu, ovaj tekst donosi prvi cjeloviti prikaz Bajamontijevih djela posvećenih Boškoviću, potvrđujući stoljetnu kulturnu suradnju i povezanost hrvatskih kulturnih središta na ovom dijelu Mediterana.

Ključne riječi: *prosvjetiteljstvo, enciklopedizam, Julije Bajamonti, Ruder Bošković, Requiem, Elogij*

Istraživanje bogate višestoljetne hrvatske kulturne povijesti izdvaja mnoga imena mislitelja i pisaca, filozofski i teološki obrazovanih znanstvenika i umjetnika, poznavatelja klasične kulture i jezika, čiji opusi imaju dalekosežno značenje u oblikovanju hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta, kao i njegova predstavljanja u razmjerima širim od nacionalnih. Štoviše, održavanje intenzivnih veza s kulturnim i društvenim bićem europske intelektualne elite, ostavilo je traga u univerzalnoj kulturi Hrvata, polihistora, erudita, umjetnika i znanstvenika širokog profila i ugleda. Obrazujući se i školujući u velikim europskim sveučilišnim gradovima, ti su pojedinci stjecali časne akademske titule, objavljivali svoja djela i držali katedre na stranim sveučilištima i akademijama; angažirali se oko središnjih pitanja i idejnih borbi svoga vremena, obnašali najviše dužnosti, crkvene i svjetovne, i isticali se kao nositelji određenoga *tipa* kulture, primjerice one prosvjetiteljske, poput Julija Bajamontija (1744.–1800.) i Rudera Boškovića (1711.–1787.).¹

Na ovome mjestu neće biti govora o pojedinačnim opusima dvojice istaknutih iluminista, jer to bi, dakako, zahtijevalo opsežniji analitički pristup koji nadilazi okvire naslovljene teme, već će se na temelju izvorne građe iz bogatog korpusa Bajamontijeve ostavštine nastojati rasvijetliti priroda njihova odnosa ukazujući istodobno na otvorenost i prijemčivost njihove misli za ono što je dolazilo iz europskih kulturnih središta, ali i na kontinuirani dijalog kulturnih sredina, krugova i ideja unutar samih hrvatskih granica. Obljetnička proslava 300-te godišnjice rođenja Rudera Boškovića tek je povod da se upozna dio Bajamontijeve opusa posvećenog tom velikanu hrvatske znanosti, te da se, jednim sintetskim pogledom, revaloriziraju neprijeporne vrijednosti njihovih postignuća koja svjedoče o »veličini malenih« (Schiffler, 2008, 262), o kulturnom identitetu jednog naroda koji je asimilirao elemente razli-

¹ Opširnije o tome vidi: Schiffler, Ljerka (2008).

čitih tradicija nalazeći se na razmeđi mnogih civilizacijskih krugova, mišljenja i utjecaja. Izgrađujući prepoznatljivu vlastitost, taj je narod, kao »predziđe Europe«, pridonosio i njezinom duhovnom zajedništvu. Primjeri takvog zajedništva i kulturne sinteze nalaze se u hrvatskom petrarkizmu, latinizmu, dantologiji, ali i u idejama prosvjetiteljstva čiji su predstavnici upravo naslovom izdvojeni hrvatski enciklopedisti.

Julije (talijanska verzija Giulio) Bajamonti, splitski polihistor, liječnik i skladatelj, već je dulje vrijeme poznat hrvatskoj znanstvenoj javnosti kao jedan od najznamenitijih prosvjetitelja ne samo dalmatinske već i cjelokupne hrvatske povijesti. Bavio se književnošću, poezijom, lingvistikom, prevoditeljstvom, poviješću, etnologijom, etnografijom, arheologijom, bibliografijom, filozofijom, meteorologijom, fizikom, kemijom, ekonomijom, agronomijom, medicinom i glazbom, ostavivši iza sebe plodnu i multidisciplinarnu bibliografiju.² Tijekom čitava života njegovi su objavljeni radovi i rukopisi cirkulirali kako našim tako i prekomorskim stranama. Popisivanjem i prevodenjem dostupnih povijesnih i literarnih radova, u nas su popularizirani samo odlomci sačuvane baštine. Nažalost, dislociranost muzejsko-arhivskih materijala i još uvijek neobrađeni pretpostavljeni dio građe pohranjen u inozemstvu, sputavaju cjelovitiji pregled i kritičku evaluaciju Bajamontijeve ostavštine prema znanstvenim ili/i umjetničkim područjima njegova djelovanja. Sačuvani pak dio njegova stvaralačkog opusa i danas je predmetom recentnih istraživanja raznih grana znanosti, koje, sukladno vlastitim aksiološkim kategorijama, pružaju mogućnost koherentnijeg uvida u Bajamontijevo djelo otvarajući prostor za njegovu adekvatnu valorizaciju.

² Iscrpe bio-bibliografske podatke o Juliju Bajamontiju još je 1912. načinio Ivan Milčetić, najzaslužniji Bajamontijev biograf (Milčetić, 1912). Izvjesne korekcije Milčetićeve studije izvršio je Arsen Duplančić sređujući Bajamontijevu ostavštinu u splitskom Arheološkom muzeju (Duplančić, 1996). O Bajamontijevu književnom opusu pisao je u nekoliko navrata Žarko Muljačić (1952., 1955., 1961., 1973.). Bajamontijeve *Zapise o gradu Splitu* i izbor iz ostalih radova, s uvodom i komentarima, objavio je Duško Kečkemet 1975. u splitskom izdanju Marka Marulića. Znatno doprinos u rasvjetljavanju Bajamontijeva skladateljskog rada dali su muzikolozi Ivan Bošković i Miljenko Grgić (detajnije bibliografske podatke vidi u popisu literature na kraju rada). Širina Bajamontijevih interesa, njegova temeljita upućenost u raznovrsna znanja te intelektualna, znanstvenička i umjetnička izvornost bili su povodom okupljanja stručnjaka raznih područja na znanstvenom kolokviju o Juliju Bajamontiju, održanom 30. listopada 1994. u Splitu, u sklopu *Knjige Mediterana*. Brojni vrijedni znanstveni prilozi tom su prigodom sakupljeni i objavljeni 1996. u zborniku pod naslovom *Splitski polihistor Julije Bajamonti* (ur. Ivo Frangeš), u izdanju Književnog kruga Split.

Nastavljajući tradiciju intelektualnih tendencija Marulića, Držića i Hektorovića, što su još od razdoblja humanizma odjekivale južno-hrvatskim prostorima, Bajamonti se idealno uklapao u novi duhovni pokret europskog građanstva 18. st., ostvarujući zapravo jedan novi lik intelektualca, koji će, zagovarajući pluralizam duhovnosti, na pijedestalu čovjekova vrijednosnog sustava postaviti razum. S demokratizacijom društvenih odnosa građanstvo je, uz pojedince iz viših društvenih slojeva, iskazivalo sve veću potrebu za pobjedom kritičkog uma i za dostizanjem prosvjetiteljskog ideala moralne autonomije. U okolnostima takve duhovne klime, na raskrižju raznovrsnih kulturno-povijesnih mijena, pratimo lik i djelo čovjeka koji je širinom i kritičnošću svojih znanstvenih stavova stajao uz bok europske intelektualne elite. U životu punom obrata i proturječnosti, boreći se širinom i kritičnošću svoga uma protiv dogmatskog autoriteta, Bajamonti je razmicao uske okvire poimanja života i svijeta oko sebe. Idejom slobode kao supstancije čovjeka, spontanitetom uma, nepomirljivošću prema moralnom licemjerju i falsifikatima ljudskih svetinja, ali i tolerantnom samilošću prema ljudskim nevoljama i slabostima, visoko je nadrastao prostor i vrijeme u kojem je živio i djelovao. Kao leonardovski fenomen, pravo dijete svoga stoljeća, svojom je svestranošću i znanstveničkim predanjem na vlastit i osebujan način izvanredno karakterizirao opći duh europskog prosvjetiteljstva.

Sadržajna analiza nama dostupnih i prevedenih djela govori u prilog tezi da je stil njegova pisma moderan i blizak razini europske misli onoga vremena. Ta se razina očituje u udaljavanju od skolastičke filozofije i njezinih kasnijih izdanaka, od patosa bliskog baroknoj tradiciji i usmjerena je ka praktičnom umovanju u kojem se filozofija spaja s politikom u namjeri da na društvenom planu stvori bogatu, suvremenu naciju. Misaone su to odrednice po kojima Bajamontija pribrajamo intelektualnoj eliti »filozofskog stoljeća«, eliti praktičnog i konstruktivnog rada koja je »kulturom pisma« ostvarivala kontakte među istomišljenicima diljem Europe. Krug ljudi s kojima je prijateljevao, surađivao i izmjenjivao mišljenja o znanosti i umjetnosti bio je doista velik. Spomenut ćemo tek neka značajnija imena – istaknutog talijanskog putopisca i prirodoslovca Alberta Fortisa, francuskog literata Josepha de la Landea, bečkog bibliotekara Michaela Denisa, profesora astronomije na padovanskom sveučilištu Josipa (Giuseppa) Toalda, splitskog liječnika s venecijanskom adresom Lava Urbanija, učenog hvarsko-bračkog biskupa, filozofa, teologa, jezikoslovca, dominikanca Ivana Dominika

Stratika (Stratica), generalne providure Dalmacije Paola Emilia Canala i Angela Dieda, trogirske pisce Ivana Luku Garanjina i Radoša Michieli-Vitturija, ugledne Dubrovčane Jurja Ferića, Mihu, Nikolu, Antuna i Luku Sorkočevića, Dešu Gozze Gučetić, te pjesnikinju, najmlađu sestru slavnog znanstvenika, Anicu Bošković.³

Kao čovjek zadivljujuće širine obrazovanja, Bajamonti je naručivao knjige, časopise, znanstvene publikacije i glazbene traktate kod mletačkog knjižara i izdavača Jakova Stortija. Vrlo pedantno vodio je kartoteku pročitanih i korisnih djela, zapisujući u povećoj bilježnici naslove knjiga i rasprava iz svih polja ljudskog znanja (oko 2500 bibliografskih jedinica). Ispisivao je odlomke iz djela na francuskom, talijanskom i latinskom jeziku, zasebne članke iz različitih časopisa, kao i biografsko-bibliografske podatke o zanimljivim ličnostima i događajima. Većina knjiga bila mu je pristupačna u bogatoj obiteljskoj biblioteci Kavanjin-Capogrosso, zatim u Paštrićevoj sjemenišnoj i ostalim privatnim bibliotekama u gradu, a kako je pratio sve što se objavljivalo u Europi, knjige je stalno posuđivao iz Venecije i Dubrovnika. Bio je osobito naklonjen francuskim enciklopedistima (Voltaireu, Diderotu, d'Alembertu, Rousseauu), čije je radove studirao i prevodio, razmjenjujući ih sa svojim dubrovačkim prijateljima, braćom Lukom i Mihom Sorkočevićem. Njegova erudicija i sklonost recentnoj misli svrstavaju ga među prve hrvatske enciklopediste suvremenog tipa, a najčvršći dokaz takvoj kvalifikaciji upravo su Bajamontijevi *Rječnici*.⁴

S osloncem na osobna višegodišnja proučavanja Bajamontijeva glazbeničkog rada, izdvojiti ćemo djelo koje, poput većine drugih, svojim profilom upozorava na osnovnu karakteristiku Bajamontijeve duhovne nastojenosti – enciklopedičnost – što je svojstvena i ostalim predstavnicima racionalističke epohe čija univerzalnost duha i životnih nazora

³ Najveći dio Bajamontijevih pisama sačuvan je u registrima u nekoliko sveščića na ukupno 227 ispisanih stranica veličine A4, obuhvaćajući razdoblje 1787.–1800., i još otprilike tridesetak stranica iz razdoblja 1771.–1800. U grupi A su pisma koje je pisao Bajamonti, a u grupi B su ona upućena njemu (Duplančić, 1996).

⁴ Po uzoru na glasovitu Diderotovu *Enciklopediju*, počeo je sastavljati svoj *Enciklopedijski rječnik* koji je sačuvan i danas kao uvezana knjižica sa 122 nepaginirane stranice ispunjene različitim sadržajima citiranim iz brojnih rasprava, članaka, knjiga i časopisa. Sličan pristup gradi sadrži i rukopis s područja kemije (*Abeledna zbirka dodataka i promjena koje je načinio Macquer za prvo izdanje svojega kemijskog rječnika te Scopolijevih napomena u istom rječniku*), u kojemu je, prema svom znanju i kritičkom stavu, odabirao tumačenja pojedinih pojmova, vrednujući ih i uvrštavajući samo one koji su prema njegovu mišljenju bili znanstveno relevantni. Sličnog žanrovskog profila je i rukopis s glazbenom tematikom, naknadno nazvan *Musica*. Opširnije o tome vidi: Tomić Ferić, Ivana (2006).

uključuje u sebi najširu skalu misaonih preokupacija. Riječ je, naime, o prvom, enciklopedijski koncipiranom *Glazbenom rječniku*⁵ na domaćem tlu, s otprilike tristotinjak glazbenih termina iz područja teorijske i organologijske problematike.⁶ Taj zasigurno najmeritoriji, do danas neproučen Bajamontijev glazbenoteorijski spis s naslovom *Musica*, pisan je na talijanskom i manjim dijelom na francuskom jeziku, a moguće ga je datirati u posljednju četvrtinu 18. stoljeća.⁷ Prihvaćajući se rada na

⁵ Ovaj Bajamontijev rad navodit ćemo u daljem tekstu na hrvatskom jednostavno u kurentu kao Glazbeni rječnik (s velikim G) bez kurziva (op. I. T. F.).

⁶ Originalni rukopis pisan je na papiru formata 14,5 × 19,2 cm, uvezan u tvrde, kartonske korice 14,5 × 20,1 cm, na kojima je nalijepljena etiketa sa signaturom *I a 9* i olovkom dopisan naslov *Musica*. U svesku od 165 listova, sve stranice nisu ispisane, već je za svako slovo ostavljen prostor za eventualne dodatne zabilješke. Djelo je kompilacijski rad, budući da je objašnjenje svakog termina citat iz nekog bilo glazbenog bilo neglazbenog traktata. Ekscerpte iz pojedinih djela Bajamonti navodi susljedno, tako da za mnoge natuknice postoji više citiranih obrazloženja. Prvi nepaginirani list sadrži bilješku s popisom Bajamontijevih djela što su se nalazila u biblioteci Dujma Sava (vidi prilog 2a). Autor te naknadno dopisane bilješke, pridodane Bajamontijevu Glazbenom rječniku je Eugenio Torre koji je popisivao Julijeva djela što su se nalazila u biblioteci obitelji Savo u Splitu, za koja nam nije poznato jesu li sačuvana. Prema ovoj bilješci, očito je da Bajamontijev rukopis *Musica* nije bio u Savinu posjedu. Prema navodima Morovića saznajemo da se Glazbeni rječnik između dva svjetska rata nalazio u Gradskoj biblioteci, a nakon osnivanja Muzeja grada Splita (1945. g.), zajedno s ostalim muzealnim predmetima, predan je toj ustanovi gdje se i danas čuva kao vrijedan eksponat stalnog muzejskog postava. Vidi: Morović, Hrvoje (1971), Grgić, Miljenko (1990), Duplančić, Arsen (1996).

⁷ Premda nismo naišli na točan podatak kada je Bajamonti započeo s pisanjem Glazbenog rječnika i je li ga namjeravao objaviti ili ga je pak pisao za osobnu upotrebu, čini se – prema nekim elementima njegove biografije – da je oko 1788. radio na njegovu sastavljanju. Naime, u pismima od 11. srpnja i 12. kolovoza 1788. što ih je Bajamonti uputio Sorkočevićevoj nećakinji, Dubrovkinji Deši Gozze-Gučetić, moli na posudbu Rousseauov *Dictionnaire de musique*, kojeg je posjedovao Miho Sorkočević (pisma grupe A, str. 62). Da je zatraženu knjigu i dobio, saznajemo iz objašnjenja nekih pojmova u Bajamontijevu Glazbenom rječniku, koji komentiraju ili upućuju na spomenuto Rousseauovo djelo. Osim toga, na poticaj biskupa Ivana Dominika Stratika, Bajamonti je 1788. proučavao djelo španjolskog književnika i glazbenog pisaca Estebana de Arteage *Le rivoluzioni del teatro musicale italiano dalle sue origini fino al presente*, objavljeno u Veneciji 1785. godine. Za to je djelo napisao stanovite pismene primjedbe i komentare koje je namjeravo poslati Arteagi (pisma grupe A, str. 84–85, 119, 121 i 125). Budući da se na stranicama Bajamontijeva glazbenog rukopisa mogu pročitati fragmenti iz navedenog spisa, za pretpostaviti je da je prilikom proučavanja Arteaginih napisa o prevratu u talijanskom kazalištu neke zanimljivosti izdvajao i dopisivao u svoj Glazbeni rječnik. Ne možemo, međutim, pouzdano tvrditi koliko dugo je Bajamonti radio na sastavljanju i kompiliranju građe, ali se, s obzirom na čitav niz nepopunjenih stranica sa slovima abecede naznačenim na vrhu (vjerojatno za daljnje popisivanje termina abecednim redom), čini opravdanim konstatirati da posao praktički nije u potpunosti dovršio. Prihvatimo li, temeljem iznijetih biografskih podataka i korespondencije, hipotezu da je dvanaest godina prije smrti intenzivno prikupljao građu i radio na sastavljanju svog

sabiranju i abecednom sortiranju glazbenih termina, Bajamonti se priklanja autoritetima i kompilira misli o glazbi što su ih u svojim djelima izrazili francuski enciklopedisti i glasoviti talijanski glazbeni teoretičari.⁸ Sistematizacija cjelokupne rječničke građe i kvalitativna analiza obrađenog predloška zrcale utjecaje kojima je Bajamonti bio izvrgnut pri sastavljanju spisa, kao i njegovu glazbeno-estetičku orijentaciju⁹ pri izboru citiranih teorijskih izvora, omogućujući dublje zalaženje u bit problema s kojima se susretao i o kojima je promišljao.¹⁰

pojmovnika, onda i nije nemoguće spekulirati o tome da je Glazbeni rječnik zapravo pisao za osobnu upotrebu, da ga je kreirao prema dostupnim materijalima onom dinamikom kojom ih je nabavljao, kaneći ga permanentno popunjavati novim, relevantnim glazbeno-teorijskim sadržajima. Vidi Tomić Ferić, Ivana (2009), Duplančić, Arsen (1996, 50–60).

⁸ Rad na transkripciji i prijevodu Bajamontijeva autografa omogućio je spoznaje o izvorima kojima se Bajamonti poslužio pri sastavljanju spisa *Musica*. Naime, boraveći u Padovi, jednom od najznačajnijih talijanskih sveučilišnih centara, imao je priliku upoznati glazbenoteorijska dostignuća autora poput Franchina Gaforija (*Theoricum opus musicae disciplinae*, 1480.), Pietra Aarona (*Lucidario in musica*, 1545.), Heinricha Glareanusa (*Dodecachordon*, 1547.), Gioseffa Zarlina (*Le istituzioni armoniche*, 1558.; *Dimostrazioni harmoniche*, 1571.; *Sopplimenti musicali*, 1588.), Vincenza Galileija (*Dialogo della Musica Antica, e della Moderna*, 1581.), Giovannija Marie Artusija (*L'arte del contraponto*, 1586.; *L'Artusi ovvero delle imperfettioni della moderna musica*, 1600.–1603.), Zaccarie Teva (*Il musico testore*, 1706.), Giuseppa Tartinija (*Trattato di musica secondo la vera scienza dell'armonia*, 1754.), Francesca Algarottija (*Saggio sopra l'opera in musica*, 1755.), Vincenza Manfredinija (*Regole armoniche*, 1775.) te, posredno, i čitav niz antičkih, srednjovjekovnih i predre-nansansnih glazbenih mislilaca, primjerice Plutarha, Aristoksena, Ptolemeja, Ateneja, Boecija, Kasiodora, Marchetta iz Padove, Bartoloméa Ramosa de Pareju, itd. Poznavao je, međutim, i sve važnije napise o glazbi francuskih enciklopedista: Rousseauove *Dictionnaire de musique* iz 1767. i *Lettre sur la musique française* iz 1753., d' Alembertove *Éléments de musique théorique et pratique suivant les principes de M. Rameau* iz 1752. i *Traité sur la liberté de la musique* iz 1759., Diderotov *Principes généraux d'acoustique* (u: *Mémoires sur différents sujets de mathématiques*, 1748.), članke o glazbi iz Diderot i d' Alembertove *Encyclopédie* (1751.–1772.), Voltaireova djela *Essai sur les mœurs et l'esprit des nations* iz 1741. i *Dissertation sur les principales tragédies* iz 1749. Vidi Tomić Ferić, Ivana (2006).

⁹ Sukladno svojim etičko-humanističkim pozicijama, Bajamonti je glazbu promatrao kao sredstvo za oplemenjivanje duha zaokupljajući se promišljanjima o glazbi kao zvukovnom fenomenu u ljudskom životu. Za njega, naime, glazba nije samo znanost, nego i umjetnost koja obogaćuje duh, a elementi glazbe – tonovi, intervali, modusi – nositelji su određene afektivnosti koju slušatelj proživljava, meandrirajući između ekstremnih polova radosti i sjete. Slijedom ove paskalovske *logique de cœur* i isticanjem subjektivnog momenta u odnosu čovjeka i glazbe, Bajamonti zalazi u prostor sadržajno emocionalističke estetike. Štoviše, njegov pristup glazbi bitno je determiniran odbljescima tipično rousseauovskog estetičkog sentimentalizma u kojem umjesto suda *par voye d'analyse* (posredstvom analize) vrijedi sud *par voye de sentiment* (posredstvom osjećaja).

¹⁰ Broj spomenutih ličnosti – književnika, kritičara, povjesničara, lingvista, bibliografa, filozofa, liječnika, matematičara, fizičara, astronoma, glazbenika, graditelja instrumenata i glazbenih teoretičara – te broj citiranih traktata i časopisa što ispunjavaju stranice Bajamon-

Odbljesci Bajamontijeve univerzalnosti i enciklopedizma najzastupljeniji su u rječničkim natuknicama koje prekoračuju uže granice muzikologije, čija je obrada zahtijevala pomicanje fokusa pozornosti s kozmološko-numeričkih na antropološko-psihološke i estetičko-filozofijske teme povezane s glazbom, kao i razradu odnosa glazbe s prirodnim znanostima, medicinom, psihologijom, poezijom i filozofijom u onoj mjeri u kojoj izričito korespondiraju s Bajamontijevom elaboracijom pojmova u njegovu rječniku. Upravo ta terminološka skupina, svojstvena ponajprije estetičkoj problematici, pruža pravu sliku Bajamontijeve polihistoričnosti, njegove zaokupljenosti širokim spektrom i danas aktualnih tema te, posljedično, naglašava povijesnu relevantnost njegova spisa *Musica*. I pored toga što je ostao neobjavljen, pa se kao takav ne izdiže iznad razine osobnog projekta njegova autora, Bajamontijev doprinos području povijesti teorije i filozofije glazbe nipošto nije beznačajan. Temeljnom odlikom ovog rukopisa ostaje spoznajna moć njegova tvorca očitovana kroz impozantni broj najprominentnijih glazbeno-teorijskih napisa koje je citirao, a koji su objavljeni na različitim prostorima do sredine 18. stoljeća. S tog aspekta, i ovaj spis neprijeporno ga svrstava među najznačajnije ličnosti hrvatskog iluminizma, usmjeravajući znatno bogatije svjetlo na njegovo mjesto i ulogu u razvoju hrvatske glazbenoteoretske historiografije. Konačno, pored kulturno-povijesnog značaja, ovo djelo vrijedno je i zbog refleksija koje je imalo na njegovo glazbeno-stvaralački, to jest skladateljski rad.

Glazbeničku aktivnost Bajamonti je očitovao vrlo rano – još u mladenačkim godinama – kada je u rodnome Splitu započeo usvajati osnovna glazbeno-teorijska znanja i vještine učeći kod tadašnjeg kapelnika Benedikta (Benedetta) Pellizzarija (?–1789.). Od tada se, pa do smrti, intenzivno bavio tom umjetnošću ne samo kao učitelj glazbe i kapelnik, nego i kao vrlo plodan skladatelj, reproduktivni umjetnik, melograf, glazbeni pisac i izvjestitelj. U svojoj raznolikosti, Bajamontijev glazbeni opus svjedoči o njegovim širokim skladateljskim interesima i solidnom poznavanju svih recentnih glazbenih tehnika i formi – od jednostavnih formula barokne dvodjelnosti, fuge i suite, do suvremenijih oblika sonate i ronda. Glazbena ostavština Bajamontija prilično je op-

tijeva glazbenog rukopisa prekoračuju okvire tipične za ovu vrstu napisa. Dakle, ukupnom broju od 155 biografskih jedinica, pridružuju se 63 citirana teorijska izvora, zatim 11 časopisa od kojih mnoge nalazimo u više različitih godišta, te još 58 drugih djela od kojih većina spada u sekundarne izvore, odnosno one kojima glazba nije primarni predmet proučavanja. Popis citiranih izvora vidi u: Tomić Ferić, Ivana (2009, 28–32).

sežna i obuhvaća oko 230 kompleta ili ulomaka raznorodnih skladbi: uz manje zastupljene svjetovne forme (arije, dvopjeve, zborove, simfonije), glavnina opusa pripada području crkvene glazbe (moteti uz pratnju orgulja/komornog orkestra, mise, rekvijemi, pasije, rezponzoriji, himne, Te Deumi i prvi hrvatski oratorij iz 1770. godine – *La Translazione di San Doimo, Componimento Drammatico per musica, ossia Oratorio* [Prijenos sv. Dujma, dramatski sastavak ili oratorij] – u kojem se ostvaruje sinteza Bajamontijevih povijesnih istraživanja, njegova književnog stvaralaštva, te skladateljskih i izvoditeljskih nadahnuća).¹¹

Uklapajući se u kompozicijsko-tehničke okvire tzv. prijelomnog razdoblja iz staroga, baroknog, u novi, klasični stil (sredinom 18. stoljeća), kojega karakterizira izmjena stilskih formacija i znakovita zgusnutost pojava od kojih nijedna ne predominira nego se u njima jednakim intenzitetom prelamaju vrlo raznovrsne, često i posve suprotne težnje, Bajamontijev opus predstavlja integralni dio onodobne stvaralačke prakse. Vrijednost njegove glazbe valja potražiti kroz njoj primjereni mjerila i u njenoj stvarnoj korespondentnosti s potrebama vlastitog kulturnog okružja. Ako je, s jedne strane, Bajamonti skladateljski bliži baroknome stilu, s druge je pak čitavim svojim ljudskim i stvaralačkim habitusom pripadao duhovnom univerzalizmu klasike.

Sredinom 18. stoljeća, kada Bajamonti započinje svoju skladateljsku praksu, nastala su posljednja instrumentalna djela Johanna Sebastiana Bacha – vrhunci barokne polifone misli i linearnog načela u njegovu najsublimnijem obliku; skladane su »pretklasične« simfonije Jana Václava Stamitza i Gianbattiste Sammartinija – emanacija novog instrumentalnog i homofonog sloga te novog metro-ritamskog načina artikulacije glazbenog protoka; a stvorene su i sonate za čembalo Carla Philippa Emanuela Bacha u kojima se u punoj mjeri afirmira »osjećajni stil« nove proromantičke ekspresivnosti najavljujući glazbeni *Sturm und Drang* (Kos, 1983, 20). U kontekstu takva prelamanja i pretakanja različitih stilskih formacija, razumljivo je da i Bajamonti-

¹¹ Bajamontijeve skladbe nalaze se u najvećem broju u Glazbenom arhivu splitske katedrale (vidi: Tuksar, Stanislav, 1977). Osim u nekim drugim splitskim i dalmatinskim glazbenim zbirkama, četrdesetak signaturnih jedinica pohranjeno je u zbirci don Nikole Algarottija (1791.–1838.), krčkog svećenika i sakupljača muzikalija. Neke su skladbe zabilježene Bajamontijevom rukom, dok su neke prepisali a katkad i obradili njegovi suvremenici, nasljednici, sâm Algarotti, ali i dvojica glazbenika koji su djelovali u Salzburgu i Beču (vidi: Katalinić, Vjera, 1999). O problemu izostanka autorskih atribucija na dijelu muzikalija u Bajamontijevu autografu i opširnijem prikazu skladateljskog puta Julija Bajamontija vidi u: Grgić, Miljenko (1996).

jev stvaralački opus kristalizira dualističku koncepciju izraženu kroz prisutnost elemenata baroknoga naslijeđa i klasičnog stila. S obzirom na činjenicu da je tradicija *basso continua* živjela u crkvenoj glazbi ili glazbi duhovnog sadržaja još dugo nakon »službenog« završetka baroka, ne čudi da su njezini tragovi još uvijek snažno prisutni u Bajamontijevu glazbenom govoru. S druge pak strane, u njegovu opusu nalazimo i one glazbeno-izražajne sastavnice koje odaju sasvim jasne proporcije i klasičan koncept i mjeru.¹²

Na raskrižju raznovrsnih povijesnih i glazbenih mijena u drugoj polovini 18. stoljeća – enciklopedizma, ideja prosvjetiteljstva, talijanske operistike, franjevačkoga pučkog baroka, te udomaćenog pretklasičnog stila – razvijalo se gotovo samoniklo i praktički samouko skladateljstvo Julija Bajamontija. Makar izuzetna u svom vremenu i prostoru, njegova je glazba crpila nadahnuća kako iz suvremenih europskih težnji tako i iz slojevitog domaćeg pučkog i umjetničkog glazbenog života u južnoj Hrvatskoj. Sredinom stoljeća, u cjelokupnom kulturnom (pa tako i glazbenom) životu te regije prvenstvo je imao Dubrovnik. Do godine 1806., kada su ga zaposjele francuske čete, odnosno 1808., kada je Republika i formalno ukinuta, Dubrovnik je tijekom druge polovine 18. stoljeća proživljavao puni kulturni napredak. U novome sjaju oživljavali su negdašnji gradski ansambli, Katedralna kapela, Knežev orkestar i razni manji prigodni sastavi. Upravo iz takvog ambijenta izrastalo je skladateljstvo Luke Sorkočevića i njegova sina Antuna, rijetkih hrvatskih plemića-glazbenika koje je iznjedrilo kasno 18. stoljeće. Vrlo obrazovani, eruditi i enciklopedijskih interesa, u svojim su dubrovačkim palačama i ljetnikovcima organizirali razgovore o književnosti i umjetnosti te priređivali glazbene priredbe i koncerte. S njima, kao i s drugim dubrovačkim književnicima i intelektualcima, članovima formalnih i

¹² Uvidom u Bajamontijev svjetovni, opsegom znatno siromašniji opus kojega tvore vokalne i vokalno-instrumentalne skladbe poput arija, dueta i zborova, također je lako uočljivo da se pored relikata baroknog načina glazbenog mišljenja naziru i obilježja novoga stila kojeg su suvremenici pozdravili kao *gout simple et naturel*. Nakon kulture četveroglasnog sloga i čestih promjena harmonijskih funkcija u baroku, nove stilske tendencije iskazuju se kroz homofoni slog i melodije što se kreću iznad jednostavnog basovskog temelja koji se upire o temeljne harmonijske funkcije. Oprečnosti koje je moguće ustanoviti analizom Bajamontijevih arija – formalni oblici koji napuštaju barokni okvir, ali se još uvijek ne mogu uklopiti u neki od tipičnih oblika klasike; partiturni zapisi sa standardnom ranoklasičnom instrumentacijom, uz koje još uvijek postoji *basso continuo*; redosljed pisanja dionica koji odaje barokno-monodijski tip shvaćanja; štire dinamičke oznake, te tragovi tonskog slikanja – karakteristike su koje predstavljaju logičan prijelaz iz baroka u klasiku.

neformalnih »akademija«, Bajamonti je gradio jake i svestrane dugogodišnje prijateljske veze. Tijekom svojih boravaka u Dubrovniku,¹³ gdje je priređivao predavanja različitih sadržaja, uglavnom se kretao u društvu braće Sorkočević (Luke i Mihe), a vrlo vjerojatno kod njih i odsjedao. Nažalost, o njihovim odnosima i suradnji na glazbenom polju nije sačuvano puno podataka, ali ono što postoji svjedoči o zajedničkim interesima, o njihovom međusobnom štovanju, nesebičnom zalaganju i susretljivosti te pohvalnom nastojanju da obogate kulturni život svojih gradova.

U Bajamontijevoj ostavštini sačuvana su samo dva pisma koja je primio od Luke Sorkočevića, a znatno je više onih (pisama) koje je Julije uputio njemu, a koja se prvenstveno odnose na skladbu koju je pisao u spomen na velikog dubrovačkog prirodoslovca, matematičara, filozofa, pjesnika i diplomata Ruđera Josipa Boškovića. Riječ je o *Requiemu* u F-duru iz 1787. godine, kojega je Bajamonti skladao za svečane zadušnice što ih je Republika priredila u dubrovačkoj stolnici, a koje će biti predmetom analitičkog izlaganja što slijedi.

Nije, naime, poznato je li Bajamonti osobno poznao Boškovića i je li s njim pismeno korespondirao, ali da je bio iskren poštovalac njegova djela, u to ne treba sumnjati. I sam zainteresiran za prirodne znanosti, studirao je, prerađivao, prevodio i prepisivao brojna djela prirodnoznanstvene provenijencije. Prilikom bilježenja podataka, knjige je svrstavao u nekoliko skupina po predmetu, od kojih su svakako najzanimljiviji odsjecci o matematici, fizici, astronomiji, prirodnim znanostima i prirodnoj filozofiji.¹⁴ Prvi popis sadrži knjige iz navedenih znanosti u razdoblju od 1740. do 1770., s ponekom starijom knjigom, a drugi obuhvaća knjige uglavnom od 1770. do 1783.¹⁵ Među prirodno-

¹³ Opširnije o tome vidi u Bošković, Ivan (2003, sv. 2, 137–148).

¹⁴ Popisima je kasnije dodan naslov *Appunti bibliografici*, a oba se čuvaju u Arheološkom muzeju u Splitu (sign. 49h 2/5) – op. I. T. F.

¹⁵ Otkrivajući izvore Bajamontijevih znanja u vrijeme kada je pisao prve prirodnoznanstvene radove, stariji popis upućuje nas na opća načela Galileijeve statike i na Descartesov nauku. Vjerojatno je za vrijeme boravka u Padovi i Veneciji (1772., 1774., 1775. i 1776.) Bajamonti kod Bettinellija upoznao većinu popisom navedenih knjiga: Newtonovo djelo *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica* u izdanju iz 1760. i Gravesandeovu njutonističku prirodnu filozofiju, objavlvenu iste godine, svezak iz fizike i prirodopisa objavljen 1758., De la Cailleovu mehaniku iz 1764., jedan matematički rječnik, djelo o upotrebi analize u fizici Jacoba Bellogradija iz godine 1762., te uvod u infinitezimalnu analizu Leonarda Eulera iz 1748. Popis sadrži i mnoga matematička djela (bez oznake knjižnice u kojoj je ta djela upoznao, vidio ili čitao) te djela iz prirodne filozofije i fizike. U drugom, nešto manjem,

znanstvenim bilješkama, registrirao je i mnoga Boškovićeva djela koja je dobivao na uvid i studiranje od svojih dubrovačkih prijatelja.¹⁶ Upravo oni zaslužni su za uglazbljenje mrtvačke mise za svečane zadušnice, koje je u dubrovačkoj stolnoj crkvi priredio Senat Republike u Boškovićev spomen. Godine 1787., nakon smrti velikog učenjaka, Luka Sorkočević (zadužen za glazbenu stranu svečanih zadušnica) obratio se Bajamontiju (tada na službi u Hvaru) s molbom da mu pošalje neku prigodnu misu za mrtve iz njegova glazbenog arhiva.¹⁷ Budući da zatraženu skladbu nije imao u vlastitoj zbirci muzikalija niti ju je mogao pronaći na drugom mjestu, Bajamonti je odlučio sam skladati *Requiem*, o čemu opširno izvještava Luku Sorkočevića u pismu od 11. svibnja 1787.¹⁸ Računajući da će se Dubrovčani zauzeti oko praižvedbe njegova djela, Bajamonti je uz partituru koju je završio za svega desetak dana poslao i upute izvoditeljima.¹⁹ U nadi da će pogodno vrijeme i neposredna ili pak posredna prigoda ići na ruku pravodobnom stizanju skladane mise u Dubrovnik, Bajamonti izriče svoju prisnu i duboku odanost »uzvišenom« i »besmrtnom« Boškoviću, vjerujući da će njegova glazba steći naklonost sveukupne tamošnje (dubrovačke) gospode. Dan nakon upućenog pisma u svezi s izvedbom djela, Bajamonti javlja Luki Sorkočeviću da misi prilaže i prigodni sonet što ga je spjevao u Ruđerovu čast, tražeći od njega da mu pošalje sve komemorativne govore što će povodom smrti slavnog mislitelja biti objavljeni u Dubrovniku.²⁰ Na-

popisu knjiga često je naznačeno da podaci o djelima potječu iz časopisa koje je Bajamonti redovito čitao, a nerijetko u njima i objavljivao vlastite tekstove. Među izvorima posebno se navode *Giornale enciclopedico di Vicenza* i *Giornale di Pisa*. Mnoge knjige odnose se na problematiku elektriciteta, primjerice Beccarijine knjige o Franklinovu nauku iz godina 1771. i 1772., Fergusonova knjiga o medicinskom elektricitetu iz 1778., Lalandeove knjige iz fizike i astronomije, Riccatijeva mehanika iz 1772., udžbenici iz matematike i prirodnih znanosti, te djelo iz optike Ruđera Boškovića. Osim spomenutog, u Bajamontijevoj se ostavštini nalaze i opširniji prijepisi prirodnoznanstvenih tekstova raznih autora. Tako je sačuvana bilježnica s latinskim tekstovima iz Euklidove geometrije, ispisi iz Macquer-Scopolijeva kemijskog rječnika i iz Voltaireova djela o Newtonovoj prirodnoj filozofiji. Opširnije vidi u: Dadić, Žarko (1996).

¹⁶ Primjerice Stayev spjev o nju-tonizmu s Boškovićevim bilješkama i komentarima, koji spominje u svom popisu knjiga, poslao mu je Miho Sorkočević. Vidi Dadić, Žarko (1996, 148).

¹⁷ To Lukino pismo od 24. travnja 1787. godine nažalost nije sačuvano, ali za njegov sadržaj doznajemo iz Bajamontijeva odgovora. Vidi prilog 1a).

¹⁸ Vidi prilog 1a).

¹⁹ Vidi prilog 1b).

²⁰ Vidi prilog 1c).

žalost, unatoč tome što je 1. lipnja 1787. filukom narednika Resića u Dubrovnik poslao i misu i sonet (o čemu je izvijestio Luku Sorkočevića u pismu od 2. lipnja iste godine),²¹ Bajamontijeva skladba nije stigla na vrijeme da bi bila izvedena na svečanim zadušnicama te je, kako se razabire iz njegova pisma, prouzročena nešto kasnije, na jednom privatnom koncertu, vjerojatno u palači obitelji Sorkočević.²²

U svojoj ljupkoj pastoralnosti, Bajamontijev *Requiem* za Boškovića zanimljivo je i vrijedno djelo iz hrvatske glazbene baštine koje svakako zavrjeđuje pozornost detaljnije muzikološke razrade. Pisan je u F-duru, za troglasni muški zbor uz pratnju orkestra, pri čemu su, sukladno obilježjima crkveno-liturgijske glazbe skladateljeva doba, određena mjesta unutar vokalnih dionica povjerena pojedinim, glasovno sprem(t)nijim pjevačima, a ne solistima u uvriježenom značenju te riječi.

Nažalost, izvorna partitura nije sačuvana u cijelosti pa je godine 1968. rekonstruirana prema postojećim dionicama i sačuvanom ulomku partiture.²³ Bajamontijev autograf čuva se u Glazbenom arhivu stolne crkve Sv. Dujma u Splitu, a na prvoj stranici nalazi se posvetni tekst Boškoviću kojega donosimo u cijelosti (talijanski original i hrvatski prijevod):

*Per le solenni esequie
decretate dal Senato di Ragusa
a suffragio dell'anima dell'immortale
ab. Boscovich.*

*Za svečane zadušnice
naređene Senatom Dubrovnika
za upokoj duše neumrla
opata Boškovića.*

U glazbenome smislu, partitura *Requiem*a zrcali Bajamontijevo zanimanje za lokalnu pučku glazbu i primjer je popularnoga crkvenog pučkog stila, jednostavne homofone fakture i pitke, prštave, elegantne melodike. Štoviše, fina kantilacija, skladna zaobljenost forme i pro-

²¹ *A 2 Giugno 87. Al C(onte) Sorgo ò dato avviso d'avvli spedita la messa da morto colla filucca del serg(en) te Resich partito ieri...*, pisma grupe A, str. 15, od 2. lipnja 1787.

²² Vidi prilog 1d).

²³ Muzikolog Milo Asić, koji je svojedobno popisivao skladbe u Glazbenom arhivu splitske prvostolnice, pronašao je dionice koje su ispale iz ulomka izvorne partiture i zapale među druga djela te je, prema narudžbi I. programa Radio-Zagreba, 1968. godine dovršio rekonstrukciju partiture. Dionicu viole, koja nije pronađena, napisao je skladatelj Krešimir Fribec. Asićeve preradbe pohranjena je u Muzičkom arhivu Radio-Zagreba, a mikro-snimka čuva se u Muzeju grada Splita. Partituru *Requiem*a preradio je i dirigent Zoran Juranić 1978. za četverglasni mješoviti zbor. Opširnije o tome vidi u: Bošković, Ivan (2003, sv. 2, 227–228).

zračna orkestracija čine ga recepcijski vrlo privlačnim što, dakako, ne odriče njegove određene slabosti u pogledu harmonijskoga gibanja i njegova skućenog prostora kojim predominiraju bliski tonaliteti, ponajprije osnovni i dominantni. Upravo takva skladateljska stilistika karakterizira izražajem jednostavan pučki sloj crkvene glazbe 18. stoljeća, kojemu se pribraja citirana Bajamontijeva partitura, a koji je (sloj), uz ostale, održavao kontinuitet glazbenog života na ovim prostorima.²⁴

Ovim se djelom, međutim, ne iscrpljuju dokazi o Bajamontijevu štovanju dubrovačkog znanstvenika. Nakon što je skladao *Requiem* i ispjevao prigodni sonet, Bajamonti je pristupio pisanju *Elogija* o Ruderu Boškoviću za čije dovršenje su mu trebale gotovo pune dvije godine. Kroz svo to vrijeme ustrajno je prikupljao građu, tražeći od svojih dubrovačkih kolega (naročito od braće Sorkočević) popis Ruđerovih djela koje je kasnije naručivao, studirao, prepisivao i prevodio. Po završetku *Elogija*, Luka Sorkočević već je teško poboljšavao,²⁵ ali je djelo, posredstvom Mihe Sorkočevića, ipak objavljeno u Dubrovniku 1789. godine,²⁶ još za Lukina života, a godinu dana kasnije i u Napulju pod naslovom *Elogio dell'abate Ruggiero Giuseppe Boscovich*.²⁷ Predgovor napuljskom izdanju sastavio je Michel' Angelo Rojni, talijanski kirurg u službi Dubrovačke Republike,²⁸ koje je (izdanje) posvetio rimskom eruditu i iluministu, monsinjoru Onoratu Gaetaniju (Caetaniju).²⁹ Baja-

²⁴ Pored spomenute izvedbe 1787. godine, *Requiem* je u novije doba, prema Asićevoj rekonstrukciji partiture, izveo Komorni orkestar i muški zbor Radio-televizije Zagreb sa solistima Mitjom Grgoračem (tenor), Marijanom Bujanićem (bariton) i Franjom Petrušancem (bas), a pod ravnanjem Antona Nanuta u crkvi Gospe od Zdravlja na Dobrom u Splitu, 16. lipnja 1971. u okviru XVII. Splitskog ljeta na koncertu pod naslovom *Iz hrvatske glazbene prošlosti XVIII. stoljeća*. Vidi Mirković, Vojko (1971, 4), Rapanić, Željko (1971, 4). Magnetofonska snimka zagrebačke izvedbe *Requiem*a iz godine 1973., čuva se u Glazbenom arhivu splitske prvostolnice i u Muzeju grada Splita. O još nekim izvedbama vidi u: Bošković, Ivan (2003, sv. 2, 220–221).

²⁵ 19. svibnja 1788. godine Bajamonti je uputio svoje zadnje pismo Luki Sorkočeviću, u kojem govori o *Elogiju* za Boškovića (pisma grupe A, str. 39).

²⁶ *Elogio del Boscovich*. Ragusa, [Andrea Trevisan], 1789., 40 str., *Zavod za povijesne znanosti HAZU – Dubrovnik, Mescolanze raccolte da Giovanni de Bizzarro*, vol. I, privez 6.

²⁷ *Elogio dell'abate Ruggiero Giuseppe Boscovich*. Napoli: Presso Donato Campo, 1790., VIII+40 str., *Nacionalna i sveučilišna biblioteka – Zagreb*, R II F-40–167; *Biblioteca nazionale Vittorio Emanuele III – Napoli*, Sala 6a Misc. A.25/12.

²⁸ Opširnije o njemu vidi u: Muljačić, Žarko (1959, 327, 334–339).

²⁹ U naslovu predgovora stoji: A SUA ECCELL(ENZA) REVERENDISS(IMA), MONSIG(NOR) ONORATO GAETANI, DE'DUCHI DI SERMONETA. Usp. *Elogio dell'abate Ruggiero Giuseppe Boscovich*, Napoli, Presso Donato Campo, 1790., III. Nakon tiskanja djela, Gaetani je poslao Bajamontiju pismo na koje je on, pun zahvalnosti, odgo-

montijev *Elogij* sintetski je prikaz, svojevrsan pogled unatrag, usmjeren prema dometima i utjecajima koje je emaniralo opsežno i raznoliko djelo dubrovačkog učenjaka što je nastajalo punih pet desetljeća (1736.–1786.), tvoreći zasebnu epohu u povijesti prirodoslovlja među Hrvatima. S istinskim divljenjem prema tom rijetkom i velikom čovjeku (*raro e grande uomo*),³⁰ Bajamonti progovara o vrlinama i dosezima njegova djelovanja, o njegovoj lucidnoj i veličanstvenoj misli, sjajnoj erudiciji, kulturi i intelektualnoj otvorenosti kojom je pristupao životu i svijetu oko sebe. Ne namjeravajući oponašati prethodnike što su se istakli u pisanju ovakvih govora, poput opata Zamagne,³¹ ili pak drugih učenih mislitelja što su pisali u Boškovićev spomen,³² Bajamonti u uvodu izriče svoju namjeru ispisa jednog skromnog, ali iskrenog svjedočanstva o dubokom poštovanju svog sunarodnjaka, snažnog znanstvenog i literarnog talenta.

Pored biografskih detalja i opsežnog prikaza Ruđerova znanstvenog djelovanja koje je odjeknulo vrsnoćom istraživačkih dometa ostvarenih u području prirodne filozofije, teorijske astronomije, matematike, geodezije, geofizike, konstrukcije instrumenata, građevinske statike i hidrotehnike, *Elogij* razotkriva radoznalost i upućenost njegova tvorca u brojne prirodoznanstvene teme koje su bile predmetom Boškovićevih znanstveno-istraživačkih preokupacija. To, dakako, samo potvrđuje tezu o njegovu marnom prikupljanju građe i tiskanih Ruđerovih djela što su u raznim europskim gradovima objavljivana tijekom druge polovine 18. stoljeća. Navest ćemo tek neka na koja nas splitski polihistor podsjeća u svom govoru: *Novi zemljovid Crkvene države nastao na temelju Boškovićevih astronomskih i geodetskih mjerenja* (Bajamonti upozorava na dva izdanja, rimsko iz 1755. i francuski prijevod objavljen kod Tilliarda

vorio 30. svibnja 1790. godine. Sutradan je slično pismo poslao Rojniju, moleći ga da mu pošalje 10 ili 12 primjeraka, po mogućnosti i prvog, dubrovačkog izdanja. Vidi Pisma grupe A, str. 126. Rojnijevo ime je, vjerojatno, greškom napisao Gaetano.

³⁰ Vidi *Elogio dell'abate Ruggiero Giuseppe Boscovich*, str. 1–2.

³¹ Boškovićevo djelo opjevano je u rimskom krugu hrvatskih latinista. Benedikt Stay u desetoj knjizi svoga spjeva *Philosophiae recentioris... versibus traditae libri X*, 1600 heksametara posvetio je opisu Boškovićeve teorije silā, Rajmund Kunić pjevao je elegije i epigrame Boškoviću u čast, a Bernard Zamagna upleo je opis Boškovičeva rada u prirodnoj filozofiji i astronomiji kao epizode u svoje poučne epove *Echo i Navis aëria*.

³² Bajamonti navodi jedan kratki *Elogij* kojeg je pronašao u *Izvodu iz europske književnosti (Estratto della letteratura europea)*, zatim jedan u formi pisma kojega je uputio gospodin de la Lande pariškim novinarima, potom onaj kojega potpisuje slavni biograf, monsijor Fabroni, pa jedan kojega je pročitao u modenskom časopisu te *elogij* opata Ricca koji je najposlije objavljen u Milanu. Vidi *Elogio dell'abate Ruggiero Giuseppe Boscovich*, str. 2.

u Parizu 1770. godine);³³ nekoliko rasprava iz *Djela koja se tiču optike i astronomije...* (*Opera pertinentia ad opticam, et astronomiam maxima ex parte nova, & omnia hucusque inedita, in quinque Tomos distributa*), tiskana u Bassanu 1785. u pet omašnih svezaka;³⁴ *Philosophiae naturalis theoria redacta ad unicam legem virium in natura existentium* (autor podsjeća na bečko izdanje iz 1758. koje sintetizira Ruderova umovanja o sili i tvari, a koje sadrži i metafizički dodatak *O duši i Bogu* te dopune o prostoru i vremenu. Ističe, međutim, i dotjerano i ispravljeno venecijansko izdanje Boškovićeve prirodnofilozofske sinteze iz 1763. godine, s ponešto izmijenjenim naslovom *Theoria philosophiae naturalis redacta ad unicam legem virium in natura existentium*).³⁵ To djelo, kako navodi Bajamonti, sadrži novi sustav prirodne filozofije koji se nazvao Boškovićevim imenom (*boscovichiano* ili *ragusino*)³⁶ i koji je naišao na izuzetno povoljan odjek u znanstveno-intelektualnim krugovima, a uokviruje ga popis Ruđerovih djela tiskanih do početka 1763., posljednji koji je Bošković tiskao za života i u kojem je sâm riješio pitanje autorstva svih ranih rimskih rasprava što su objelodanjene bez njegova imena na naslovnici.

I sam pjesmotvor, Bajamonti se s posebnom naklonošću osvrće na jedno od najranijih, a kasnije se ispostavilo najopsežnijih i najznačajnijih Boškovićevih pjesničkih djela o pomrčinama Sunca i Mjeseca – *De Solis ac Lunae defectibus* – u pet knjiga (pjevanja).³⁷ Taj spjev od 300 stihova, u kojem »zaodjenu svoja fizikalno-astronomska opažanja i promatranja pjesničkom odorom« (Bošković, 2003, 127), Bošković raspravlja o dvjema naslovljenim, zanimljivim i tajanstvenim pojavama, ali i o osnovnim pojmovima optike, o optičkim instrumentima, te o Newtonovim otkrićima u optici. Unoseći u svoje djelo i rezultate vlastitog znanstvenog rada, u uvodnom dijelu spjeva daje popularno i pjesnički pisanu astronomiju, u kojoj znanost miješa s mitologijom te spominje mnoge znamenite osobe, rodni Dubrovnik i istaknute književnike što ih je taj grad dao hrvatskoj književnosti. Dokazavši se kao vrstan latinist (i to ne samo kao stilist, već i kao tvorac novih latinskih izričaja), Bošković je, prema Bajamontijevu sudu, u tom djelu razot-

³³ Isto, str. 9.

³⁴ Isto, str. 9–10.

³⁵ Isto, str. 14.

³⁶ Isto, str. 15.

³⁷ Isto, str. 22.

krio oba svoja uzvišena svojstva – živu pjesničku maštu i pronicljivi um znanstvenika. Tri izdanja Boškovićeve poeme o pomrčinama (dva latinska izvornika, London 1760. i Venecija 1761., i jedno francuskog prijevoda, Pariz 1779.) objavljena su u razmaku od nepunih dvadeset godina, što nesumnjivo govori o interesu za to djelo, poglavito za njegov londonski latinski izvornik posvećen Kraljevskom znanstvenom društvu, za čijeg je člana Bošković izabran 1761. godine. Pored ove značajne poeme, Bajamonti navodi i njegovu latinsku poemu posvećenu papi Benediktu XIV., zatim onu ispjevanu u čast carice Marije Terezije, pa komentare na znanstveno-pjesničko djelo *Philosophiae Recentionis libri X* Dubrovčanina, isusovca Benedikta Staya, te putopisni dnevnik *Giornale di un viaggio da Constantinopoli in Polonia*, koji je svoju zanimljivost sačuvao do naših dana.³⁸

U poduljem nabranju Boškovićevih zasluga što ih je stekao tijekom tridesetogodišnjeg istraživačkog rada,³⁹ od rasprave *De viribus vivis* (1745.) do sinteze u remek-djelu *Philosophiae naturalis theoria* (1785.) i njezina dotjerana izdanja *Theoria philosophiae naturalis* (1763.), Bajamonti upozorava na njegovu izvornu teoriju silâ (*theoria virium*), koja je tumačila i strukturu tvari i sve tada poznate prirodne pojave. S osobitim respektom ističe njegove uspjehe u teoriji, konstrukciji i verifikaciji astronomskih, optičkih, geodetskih, geofizičkih i matematičkih instrumenata. Oduševljava se njegovim geodetskim zamislama, upozoravajući da su one uvijek razbuktavale pravu istraživačku strast dubrovačkog učenjaka: od prvotne nakane da krene u Južnu Ameriku kako bi u blizini ekvatora izmjerio duljinu meridijanskog stupnja, do istraživačkog putovanja uzduž meridijana koji prolazi vrhom kupole bazilike Sv. Petra, od prijedloga da se po istoj metodologiji provedu geodetska mjerenja u Austriji, Ugarskoj, okolici Torina i u dalekoj Pennsylvaniji, do oblikovanja statističke metode za izravnjanje pogrešaka, od usavršavanja i prilagodbe astronomskih instrumenata do izgradnje geodetskih tronožaca. Posebno mjesto u Bajamontijevu govoru pripada prinosima koje je Bošković ostvario u sintetičkoj geometriji i primijenjenoj matematici, zatim onima na području teorijske i praktične astronomije, optike, hidrotehnike, hidrodinamike i statike. Bošković je, naime, jedan od trojice rimskih matematičara kojima je, po nalogu pape Benedikta XIV, povjerena statička ekspertiza o pukotinama na kupoli

³⁸ Isto, str. 29–35.

³⁹ Isto, str. 10–11.

bazilike Sv. Petra (god. 1742.). Nakon prvog vještačenja uslijedila su i druga, među kojima Bajamonti spominje izvješća o stabilnosti carske knjižnice u Beču (god. 1763.), kao i ona o stabilnosti novoga piramidalnog šiljka na vrhu kupole milanske katedrale (god. 1765.). Doista je mnogo prirodoznanstvenih tema koje Bajamonti u *Elogiju* taksativno nabraja – primjerice, ideje o beskonačnosti, relativnosti, prirodnoj filozofiji, analogije između svjetlosti i zvuka, poimanje prostora i vremena, »model atoma« itd. – a koje su tek djelić Boškovićeve plodnog stvaralačkog opusa što je postao svojinom čitavog uljuđenog svijeta, ali i ogledalom spoznajne i duhovne potentnosti dubrovačkog pisca.

Pokazujući zavidnu erudiciju, Bajamonti i znanstveno i poetično promišlja o Boškovićevu univerzalizmu, o njegovoj svestranosti, ingenioznosti, širini spoznaje, humanosti, vjeri, kreativnoj imaginaciji, čvrstoći karaktera, besprijekornu držanju i besmrtnosti njegova duha koji će potaknuti mnoge učene pojedince da, tim oćutom duha ponese-ni, slijede intelektualne dosege vrlo hvaljenog i rado ćitanog Rućerova djela. Osvrćući se na njegove istaknute službe, znanstveno-istraćivaćka putovanja, statićke i hidrotehnićke ekspertize te brojna priznanja i ćlanstva u uglednim drućtvima i akademijama, Bajamonti ga predstavlja kao ćovjeka koji je ćelio i znao viće od ostalih, kao znanstvenoga vizionara ćije je djelo utjecalo na razvoj znanosti nadolazećeg vremena.

Prikaz Bajamontijeva *Elogija* o Boškoviću nalazimo i u ćasopisima što su se u to doba, sredinom 18. stoljeća, publicirali na različitim prostorima (*Giornale Enciclopedico*,⁴⁰ *Notizie politiche*, *Journal des Sćavans*⁴¹), te u Crijevićevoj knjizi koju je za tisak priredio Miho Sorćoćević, s vrlo pohvalnim osvrtima o Bajamontiju.⁴²

Temeljem iznijetih navoda, sasvim je razvidna intelektualna suvremenost, ali i ćirina djelovanja dvojice hrvatskih enciklopedista 18. stoljeća, ćija su djela, oprimjerena i ovim tekstem, dalekosećžno znaćajna

⁴⁰ Citirani ćasopis najprije je izlazio pod naslovom *Giornale enciclopedico* (1774.–1781.), zatim kao *Nuovo giornale enciclopedico* (1782.–1789.) i konaćno kao *Nuovo giornale enciclopedico d’Italia* (1790.–1797.). Jedno vrijeme izlazio je u Veneciji, zatim u Vicenzi, a potom ponovno u Veneciji. Autor prikaza u *Nuovo giornale enciclopedico*, Vicenza 1789., je kapucin Gian battista da San Martino. Vidi Duplanćić, Arsen (1997, 162).

⁴¹ Izrezak iz ćasopisa *Journal des Sćavans* (1792. god.) s prikazom *Elogija* o Boškoviću saćuvan je u Bajamnotijevoj ostavćtini u Arheoloćkom muzeju u Splitu. Vidi Duplanćić, Arsen (1996, 71).

⁴² Vidi Ludovik Crijević Tuberon, *Commentariolus Ludovici Cervarii Tuberonis de origine et incremento urbis Rhacusanae...*, Rhacusii 1790, str. 71.

za kasniji razvoj hrvatske i europske znanosti.⁴³ Ako i nisu posljednji, onda su svakako jedni od posljednjih univerzalnih umova europske humanističke tradicije. Uspostavljajući veze i dodire sa stranim pojedincima, krugovima i institucijama, a njegujući osjetljivost za vlastite kulturne i duhovne vrijednosti, Julije Bajamonti i Ruđer Bošković svojim su djelom i djelovanjem združili sve važnije značajke domaće i europske kulture i idejnih gibanja iz kojih se rodilo novo doba. Moralnom snagom, otmjenošću svojih duhovnih pogleda i uvjerenja te uzvišenošću svoga znanja, njihova su se enciklopedička pera podredila uzvišenoj službi plemenite prosvjetiteljske misije i ostala do danas uzorom nesebeljubive i samozatajne skromnosti, ali i trajne vrijednosti u oblikovanju hrvatskog kulturnog identiteta i njegova širokog izvannacionalnog odjeka.

Literatura

Bajamonti, Julije (1790), *Elogio dell'abate Ruggiero Giuseppe Boscovich*, Napoli: Presso Donato Campo.

Bajamonti, Julije (1975), *Zapisi o gradu Splitu* (uredio i preveo D. Kečkemet), Split: Marko Marulić.

Bošković, Ivan (2003), *Litteraria, musicalia et theatralia*, sv. 1 i 2, Split: Matica hrvatska.

Dadić, Žarko (1996), »Prilog poznavanju prirodoznanstvenog rada Julija Bajamontija«, u: *Splitski polihistor Julije Bajamonti* (ur. Ivo Frangeš), Split: Književni krug, str. 144–151.

Didier, Béatrice (1985), *La musique des Lumières*, Paris: PUF.

⁴³ Pored prikazanih autorskih djela posvećenih Boškoviću, valja spomenuti i Bajamontijev talijanski prijevod Ruđerove latinske pjesme *Virgo sine labe concepta* od preko 200 latinskih stihova koju je dubrovački polihistor u jednom danu ispjevao za Akademiju bezgrešnog začeca u Rouenu godine 1780. Temeljena na biblijskome tekstu (Ivanovo Otkrivenje), predstavlja pjesnika koji dalekozorom promatra nebo, planete i zvijezde te tad u čudenoj svjetlosti ugleda Mariju u nebeskoj slavi, zaogrnutu Suncem, s Mjesecom pod nogama... Na glavi joj kruna od dvanaest zvijezda, okružena tisućama anđela, od kojih jedan silazi k pjesniku s Božjom porukom – da »višnja otajstva« koja promatra objavi i drugima. Na hrvatski jezik pjesmu je prevela Ruđerova sestra Anica, a talijanski prijevod sastavio je najprije jedan polaznik Dubrovačkog kolegija, a zatim i Ruđerov splitski štovatelj. U Bajamontijevoj ostavštini u splitskom Arheološkom muzeju svojedobno se nalazio rukopisni svešćić što je sadržavao Ruđerov latinski izvornik, Julijev talijanski i Aničin hrvatski prijevod pjesme, no, nažalost, danas je taj Bajamontijev rukopis izgubljen. Opširnije o tome vidi u: Bošković, Ivan (2003, sv. 1, 124–150).

- Duplančić, Arsen (1996), »Ostavština Julija Bajamontija u Arheološkom muzeju u Splitu i prilozi za njegov životopis«, u: *Splitski polihistor Julije Bajamonti* (ur. Ivo Frangeš), Split: Književni krug, str. 13–80.
- Duplančić, Arsen (1997), »Dopune životopisu i bibliografiji Julija Bajamontija«, *Grada i prilozi za povijest Dalmacije*, Split, br. 13, str. 158–160.
- Fubini, Enrico (1994), *Music and Culture in Eighteenth-Century Europe* (prev. Bonnie J. Blackburn), Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Grgić, Miljenko (1990), »Tragom baštine Julija Bajamontija (1744–1800)«, *Mogućnosti*, Split, br. 7–8, str. 793–817.
- Grgić, Miljenko (1996), »Dr. Julije Bajamonti, glazbenik«, u: *Splitski polihistor Julije Bajamonti* (ur. Ivo Frangeš), Split: Književni krug, str. 87–117.
- Katalinić, Vjera (1999), »Drugi život Julija Bajamontija (1744.–1800.): sudbina nekih Bajamontijevih skladbi u Splitu, Salzburgu i Beču«, u: Vjera Katalinić i Zdravko Blažeković (ur.), *Glazba, riječi i slike. Svečani zbornik za Koraljku Kos*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, str. 211–218.
- Kos, Koraljka (1983), »Luka Sorkočević i njegovo mjesto u hrvatskoj i europskoj glazbi 18. stoljeća«, u: *Luka & Antun Sorkočević. Hrvatski skladatelji* (ur. Stanislav Tuksar), Zagreb–Osor: Muzičko informativni Centar KDZ, str. 13–24.
- Milčetić, Ivan (1912), »Dr. Julije Bajamonti i njegova djela«, u: *Rad JAZU*, Zagreb, knj. 192, str. 97–250.
- Mirković, Vojko, »Koncert stare hrvatske muzike«, *Slobodna Dalmacija*, 16. lipnja 1971., str. 4.
- Morović, Hrvoje (1971), *Povijest biblioteka u gradu Splitu*, I dio, Zagreb, str. 157–229.
- Muljačić, Žarko (1952), »Iz korespondencije Alberta Fortisa«, *Grada za povijest književnosti Hrvatske*, 23, Zagreb, str. 69–140.
- Muljačić, Žarko (1955), »Splitski književnik Julije Bajamonti«, *Mogućnosti*, br. 10, Split, str. 795–800.
- Muljačić, Žarko (1959), »Dva priloga povijesti dubrovačkih akademija«, *Radovi Instituta JAZU u Zadru IV–V*, Zagreb, str. 319–340.
- Muljačić, Žarko (1961), »Novi podaci o splitskom književniku Juliju Bajamontiju«, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, knj. XXVII, sv. 1–2, Beograd, str. 45–53.
- Muljačić, Žarko (1973), »Od koga je A. Fortis mogao dobiti tekst 'Hasanaginice'«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, br. 11, Zadar, str. 227–289.
- Rapanić, Željko, »Koncertna poslastica. Stara hrvatska muzika u izvedbi Komornog orkestra i muškog zbora Radio-televizije Zagreb«, *Slobodna Dalmacija*, 18. lipnja 1971., str. 4.

- Schiffler, Ljerka (2008), »Enciklopedička nastojanja u Hrvata kao faktor kulturne sinteze«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, Zagreb, 67–68, XXXIV, str. 261–275.
- Supićić, Ivan (1978), *Estetika europske glazbe. Povijesno-tematski aspekti*, Zagreb: JAZU.
- Tomić Ferić, Ivana (2006), *Glazbenoteorijski spisi dr. Julija Bajamontija (1744.–1800.): Glazbeni rječnik. Transkripcija, prijevod, komentari*, doktorska disertacija, rukopis.
- Tomić Ferić, Ivana (2009), »Julije Bajamonti (1744.–1800.) – Između glazbene teorije i prakse«, *Radovi zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, Zagreb–Varaždin, br. 20, str. 1–44.
- Tuksar, Stanislav (1977), »Glazbeni arhiv splitske stolne crkve sv. Dujma. Izvještaj o sređivanju i katalogiziranju izvršenom u razdoblju od 1973. do 1975. godine«, *Arti musices*, Zagreb, br. 8/2, str. 171–190.

JULIJE BAJAMONTI AND RUĐER BOŠKOVIĆ –
CROATIAN ENCYCLOPAEDISTS OF THE 18TH CENTURY

**Contribution to Introducing Bajamonti's Works Dedicated
to the Dubrovnik Scientist**

Ivana Tomić Ferić

As a pleader of contemporary science and one of the most prominent luminaries not only of the Dalmatian, but also of the entire Croatian history, Julije Bajamonti with critical and recent tendency of his scientific attitudes stands alongside the European intellectual elite of illuminism. Insight into the breadth of his musical, literary and scientific activities as well as dealing with content analysis of the corpus preserved heritage, reveal the contemporary style of the Bajamonti's pen, close to the level of European thought of the enlightened eighteenth century. This level is reflected in a distance from scholastic philosophy and its later offshoots, from the pathos of the Baroque tradition and is aimed at practical reasoning which connects to the philosophy of the politics in order to create the rich, modern nation in the social plane.

Overcoming theological dogmatism with speculative doubt, firmly believe in the strength of the evidence based on the scientific experience, boost the principles of moral-intellectual conscience and freedom of the thought, disclose the rhetoric of futile casuistic word plays and fanatical blindness considered one of the most dangerous diseases of the human mind, are the encyclopaedic efforts reflected in the works of the great Split polihistor. Connection with scientific and literary minds of the western European cultural circle, Bajamonti maintained with a "culture of writing" and created a new figure of the intellectual, who, proclaiming the pluralism of the spirituality, on the pedestal of man's sense of values put the commonsense. The circle of his friends and acquaintances was really wide, as evidenced by letters preserved in several volumes a total of 227 printed pages in the Split Archaeological Museum. He was a sincere admirer, collector and scholar of the works of numerous scientists, writers and artists, among them the significant place belongs to Ruder Bošković, Dubrovnik scholar whose oeuvre forms a distinct epoch in the history of natural science among the Croats. Processing the source material, this text provides the first complete presentation of Bajamonti's works devoted to Bošković, confirming the several century long cultural cooperation and association of Croatian cultural centers in this part of the Mediterranean.

Key words: Enlightenment, encyclopaedism, Julije Bajamonti, Ruder Bošković, Requiem, Elogio

PRILOZI

1. Iz korespondencije Bajamonti–Sorkočević:

1a) Među pismima grupe A, str. 14–14¹, u Bajamontijevoj ostavštini u Arheološkom muzeju u Splitu nalazi se pismo Luki Sorkočeviću od 11. svibnja 1787., kojega donosimo u talijanskom originalu i hrvatskome prijevodu:

*Al s(igno)r Conte Luca Sorgo. A Ragusa.
Da Lesina 11 Maggio 87.*

La sua lettera dei 24 Aprile pross(imo) pass(ato) m'è pervenuta solam(en)te due giorni fa col mezzo di un venditore di bagatelle, il quali dice di averla ricevuta costa dal sig(no)r Angiolino sonatore. Non avendo io messe da morto fra le mie carte di musica, ò usato ogni diligenza per trovarne qui presso qualcheduno altro, ma non ne ò trovato che due, di gusto zoccolante, senza strumenti, e da non cantarsi a un'anima matematica. Quelle del maestro di capella di Spalatro, che per 'altro sarebbone ben opportune mancano pur dell'accompagnamento istrumentale; perchè essendo colà determinato il prezzo de'mortorj in musica, il quoziente de'preti cantori patirebbe qualche sottrazione alorchè s'avesse a pagare anche qualche laico sonatore. Quanto al conte Simunich, dilettante di violino, a di musica galante, io lo credo tanto lungi dal tenere fra la sue carte una messa da morto, che par quanto io abbia con lui amicizia, e di famiglia e di persona, temerci che se la pigliasse meco se io giungesi a fargli una ricerca di questo genere. In tale stato di cose, e non essendomi possibile per la contrarietà de'tempi di farle avere una pronta risposta sopra ciò ho pensato di scrivere io se stesso una messa da morto, che quando non mi si frappongano straordinarj imbarazzi, spero di compire in pochi giorni. Non essendomi nota la portata gutturale di cotesti sacri cantori, penso di attenermi a una misura media, e di comporre l'armonia a due tenori e un basso che sono le voci più ordinarie. Perciò che riguarda l'orchestra, sò che costà oltre gli strumenti d'arco non mancano quei da fiato, i quali io penso di far 'entrare nella mia composizione, in modo però che possa eseguirsi anche coi soli violini. La fattura è già incominciata, e forse il vento contrario, che secondo tutte le apparenze vuol durare ancora, farà ch'io la finisca prima di averle potuto mandare altra risposta. Ma intanto io apparecchio questo foglio che spedirò colla prima occasione, perchè Ella veda se mai Le poteste comandare, in mancanza di altre messe da morto, di servirsi della mia; la quale se per l'ostinazione de'tempi non arrivasse costà entro a questo mese, certamente

non dovrebbe mancare di arrivarvi nel principio del prossimo venturo; il che forse ancora potrebbe convenire alle giuste e degne premure di cotesta Repubblica, non essendo essenzialmente legata a un mese piuttosto che a un'altro sussegnente la funzione che si vuol fare, e potendo il Senato che la decretò per Maggio ordinarne la dilazione fino a Giugno. In ogni caso io spero che saranno graditi i miei sforzi, benchè fossero senz'effetto; e a Lei sarò sempre obbligato dell'occasione che si è degnata di darmi, benchè indirettam(en)te, d'impiegare la, qualumque siasi, Opera mia in onore (almeno p(er) mia intenzione) di un immortale Loro Concittadino ed in servizio di cotesti Signori, e di Lei in particolare, a cui rispettosamente mi protesto...

[Vaše pismo od 24. travnja stiglo mi je tek prije dva dana preko nekog trgovca sitničara koji mi kaže da ga je primio tu od gospodina Angiolina svirača. Budući da među svojim glazbenim papirima nemam mrtvačkih misa, marljivo sam ih tražio ovdje kod drugih, ali nisam našao nego samo dvije franjevačkoga ukusa, bez instrumentalne pratnje, i koje nisu (prikladne) da se pjevaju jednoj matematičkoj duši. Onima pak splitskoga kapelnika (Benedikta Pellizzarija, op. I. T. F.), koje bi uostalom bile vrlo prikladne, nedostaje instrumentalna pratnja; budući da je ondje (u Splitu, op. I. T. F.) određena cijena sprovodima s glazbom, skup bi pjevača-svećenika ponešto bio prikraćen kad bi morao platiti još kojega svirača svjetovnjaka. Što se tiče konte Šimunića, guslača-amatera i elegantnog glazbenika, mislim da je on toliko daleko od toga da bi među svojim papirima držao misu za mrtve, pa se bojim da bi se, iako sam mu i obiteljski i osobni prijatelj, uhvatio sa mnom kad bih se usudio od njega tražiti nešto takvo. U tim prilikama i u nemogućnosti da Vam o tomu brzo odgovorim, pomislio sam da sâm napišem mrtvačku misu koju bih, ako ne nastupi kakva izvanredna zapreka, dovršio u nekoliko dana. Budući da mi nije poznat opseg glasova tamošnjih crkvenih pjevača, mislim se držati srednje mjere i komponirati skladbu za dva tenora i jednog basa jer su to lakši i redovitiji glasovi. Što se tiče orkestra, znam da tamo, osim gudačkih ne nedostaju puhački instrumenti, pa ih mislim uvesti u svoju skladbu, ali tako da bi se mogla izvesti i sa samim violinama. Izrada je već počela, a možda će protivni vjetar; koji će prema svim izgledima još potrajati, učiniti da ću je dovršiti prije nego Vam budem mogao poslati drugi odgovor. Spremam, međutim, ovaj list koji ću poslati prvom prigodom da biste se u nedostatku drugih misa za mrtve mogli poslužiti mojom. Ako ona zbog upornosti vremena na moru ne stigne tamo ovaj mjesec, sigurno ne bi smjela zakasnuti početkom sljedećeg, a to bi možda moglo pogodovati dostojnim i vrijednim nastojanjima tamošnje Republike, budući da obred, što ga kani obaviti, nije bitno vezan radije uz ovaj negoli uz sljedeći mjesec, te da ga Senat, koji ga je odredio za svibanj, odgodi do lipnja. U svakom slučaju se nadam da će moje nastojanje biti ugodno, pa i ako ne bi imalo uspjeha. A Vama ću biti uvijek zahvalan što ste mi, premda posredno, udostojili pružiti prigodu da priložim

svoje djelo, bilo ono kakvo bilo, u čast (barem, prema mojoj nakani) neumrloga Vašeg sugrađanina i u poslužbu tamošnje gospode, posebno Vašu...]

1b) Među pismima grupe A, str. 14^r–15, u Bajamontijevoj ostavštini u Arheološkom muzeju u Splitu nalazi se pismo Luki Sorkočeviću od 23. svibnja 1787., kojega donosimo u talijanskom originalu i hrvatskome prijevodu:

Al Sig(nor) Co(nte) Luca Sorgo a Ragusa.

Da Lesina 23 Maggio 87.

*La Composiz(io)ne Musicale che ò l'onore di trasmettere a Lei siccome incaricato dell'Orchestre p(er) i solenni funerali da farsi costà in suffraggio della grande anima di un loto iliustre (prethodno napisano immortale, op. I.T.F.) Cittadino, in mancanza d'altri pregi dee avere, como credo, q(ue)llo della facilità che appunto da Lei si cercava. Se mai in alcuna delle parti non vi fosse cantore che amasse di restare isolato, voglio dire di cantare i **solo** alloro potrà forse supplire un cantore di un'altra delle parti: cosi un primo tenore o un basso oltre ai **solo** proprj potrebbe fare i **solo** del tenore secondo, e questo i **solo** del primo o del basso: che se q(ues)to cambio non potesse aver luogo in tutti i **solo** potrà certam(en)te effettuarsi nella maggior parte de med(esi)mi. Perciò che riguarda gl'accumpagnam(en)ti, so che costà ò hanno stromenti da fiato oltre a q(ue)lli d'arco, e credo che non ci sarà bisogno di sostituz(io)ni: a ogni modo se mai p(er) qualche accidente mancassero gli Oboè, o i Flauti, o i Corni, e la Tromba, si potrà ne'passi obbligati supplire con due Violini, o coll'organo. Ora non manca altro che 'l tempo favorevole e una occasione o diretta, o mediata p(er) farle giungere lo spartito di q(ues)ta Messa ch'e prontiss(i)mo, e che desidera di presentarsi a Lei, e col di Lei mezzo a cotesti Sig(no)ri tutti, presso a'quali la prego di conciliare al med(esi)mo quella indulgenza ch'esso non merita p(er) altro se non per la buona intenz(io)ne dell'autore, il quale pieno di venerazione e per il sublime ed immortale Boscovich, i per tutti cotesti Signori, con particolare stima, ed altamamento si protesta...*

[Čast mi je poslati skladbu Vama, koji ste zaduženi za orkestar u povodu svećanih zadužnica što se tu (u Dubrovniku, op. I. T. F.) imaju obaviti za upokoj velike duše Vašega slavnog sugrađanina. U nedostatku drugih vrijednosti, ova skladba mora – po mom mišljenju – imati prednost koju ste upravo Vi tražili, a ta je da je jednostavna. Ako za koju dionicu ne bi bilo pjevača, koji bi volio ostati usamljen, to jest da pjeva **solo**, tada bi ga možda mogao nadomjestiti koji pjevač neke druge dionice. Tako bi prvi tenor ili bas, osim svojih **sola**, mogao otpjevati **solo** drugoga tenora, a taj pak **solo** prvoga tenora ili basa: ako se ta izmjena ne bi mogla provesti u svim **solima**, zacijelo će se moći izvesti na većini

takovih mjesta. Zatim, što se tiče pratnje, znam da tamo osim gudačkih ima i puhačkih instrumenata, pa mislim da neće biti potrebna zamjena. Svakako, ako kojim slučajem ne bude oboâ, ili flautâ, ili rogovâ, ili trublje, moći će se na obvezatnim mjestima zamijeniti s dvije violine ili s orguljama. Sada ne nedostaje ništa drugo, osim pogodnoga vremena i neposredne ili posredne prigode da bi Vam stigla partitura ove mise koja je potpuno gotova i koja hoće predstaviti se Vama i preko Vas svoj tamošnjoj gospodi u kojih Vas molim da joj pribavite naklonost, što je ona ne zaslužuje ni zbog čega drugoga, nego zbog dobre namjere autoru, koji – pun štovanja, koliko prema uzvišenom i besmrtnom Boškoviću, toliko prema svoj tamošnjoj gospodi – izriče posebnu i duboku odanost.]

1c) Među pismima grupe A, str. 15, u Bajamontijevoj ostavštini u Arheološkom muzeju u Splitu nalazi se i ovo pismo Luki Sorkočeviću od 24. svibnja 1787., kojega donosimo u talijanskom originalu i hrvatskome prijevodu:

Al C(onte) Luca Sorgo. A Ragusa.

Da Lesina 24 Maggio 87.

Alla messa aggiungo un sonetto, non so con qual fronte! Im(m)aginandomi le belle ed eccellenti cose che si saranno fatte da cotesti squisiti poeti, io non dovea esporre niente del mio: ma la voglia di fare omaggio al gran Boscovich e alla sua patria, mi rende ardito. Io sono sicuro ch' Ella vorrà aver la bontà di mandarmi l'elogio e le altre composizioni prodotte in questa occasione, le quali cose tutte io spero di vedere colle stampei costà...

[Ne znam kojim obrazom misi prilažem sonet! Promišljajući na lijepe i odlične stvari koje će ispjevati tamošnji izvrsni pjesnici, ja nisam smio iznijeti ništa svojega. No, želja me odvažuje da osobno počastim velikog Boškovića i njegovu domovinu. Uvjeren sam da ćete biti dobri (i) poslati mi pohvalni govor i druge prigodne sastave te se nadam da će to biti tamo tiskano i da ću sve vidjeti.]

1d) Među pismima grupe A, str. 19', u Bajamontijevoj ostavštini u Arheološkom muzeju u Splitu nalazi se pismo Luki Sorkočeviću od 19. srpnja 1787., kojega donosimo u talijanskom originalu i hrvatskome prijevodu:

Al C(onte) Luc'Antonio Sorgo a Ragusa.

Da Lesina 19 Luglio 87.

Il mio Splatrino che con buona ed onesta maniera Le si esibi di farmi tenere le di Lei lettere, se è burlato di Lei, e di me, e per colpa del medesimo io non

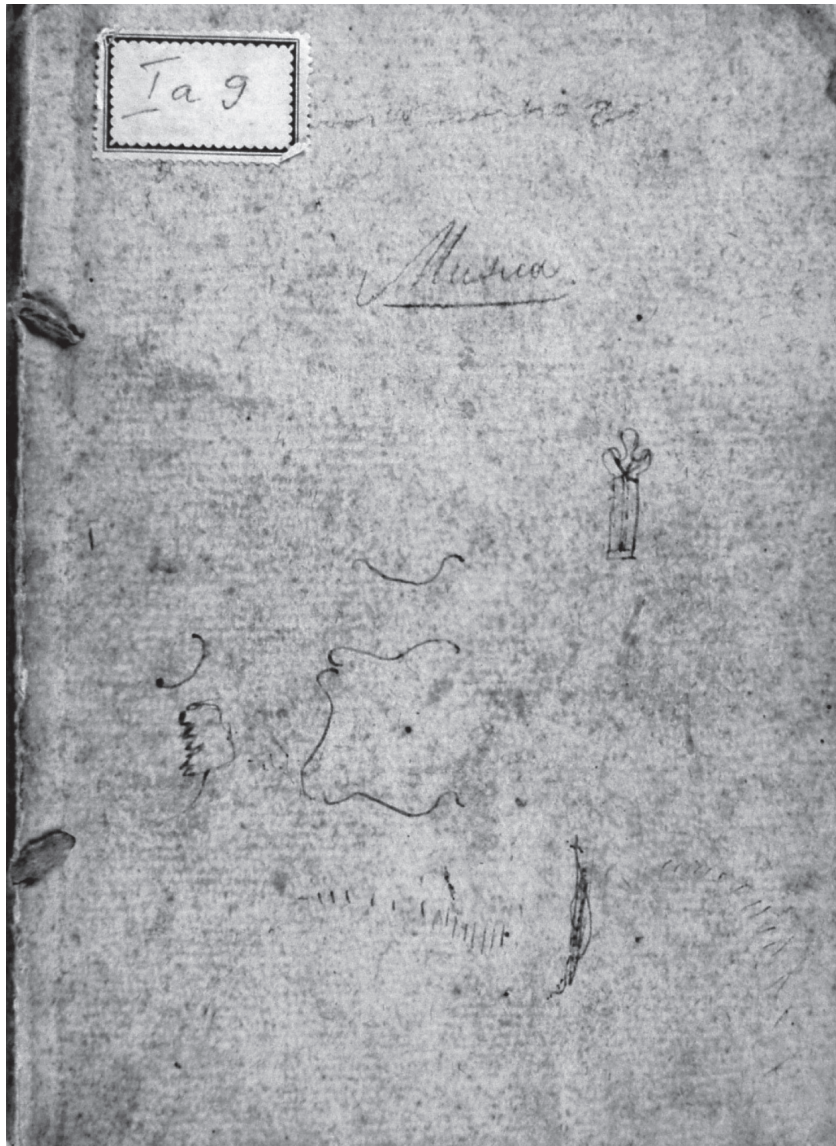
ho ancora potuto sapere se la mia messa sia costà giunta a tempo per i funerali del Boscovich solamente dalla di Lei lettera de' 25 del prossimo passato Giugno prendo motivo di compiacermi che la detta mia fattura sia stata da Lei, e da cotesti altri Sig(n)ori accolta con bontà in un privato concerto. Con un'altra sua dei 26 detto ò ricevuto il complimento illirico-poetico della sorella del defonto all'autore del funebre elogio, e rendo le dovute grazie alla degna nutricia delle nazionali musi per la memoria che conserva di me. Ringrazio anche la Sig(n)ora Gozze di Lei nipote per il suddetto elogio mandatomi, ma non pervenutomi...

[Onaj Splitsanin, koji Vam se na lijepi i poštenu način prikazao da će mi predati Vaša pisma, narugao se i s Vama i sa mnom. Njegovom krivnjom još nisam mogao doznati je li moja misa stigla tamo na vrijeme za Boškovićeve zadušnice. Tek iz Vašeg pisma od 25. lipnja dobivam razlog zadovoljstvu da ste rečeni moj sastav Vi i tamošnja gospoda ljubazno primili na privatnom koncertu. S drugim Vašim pismom od 26. rečenog mjeseca primio sam hrvatsku pjesničku pohvalu pokojnikove sestre (Anice Bošković, op. I. T. F.) autoru komemorativnog govora, pa uglednoj gojiteljici narodnih muza zahvaljujem što me se sjeća. Zahvaljujem i gospođi Gozze, Vašoj nećakinji, što mi je poslala gorerečenu pohvalu, ali koju ja nisam dobio.]

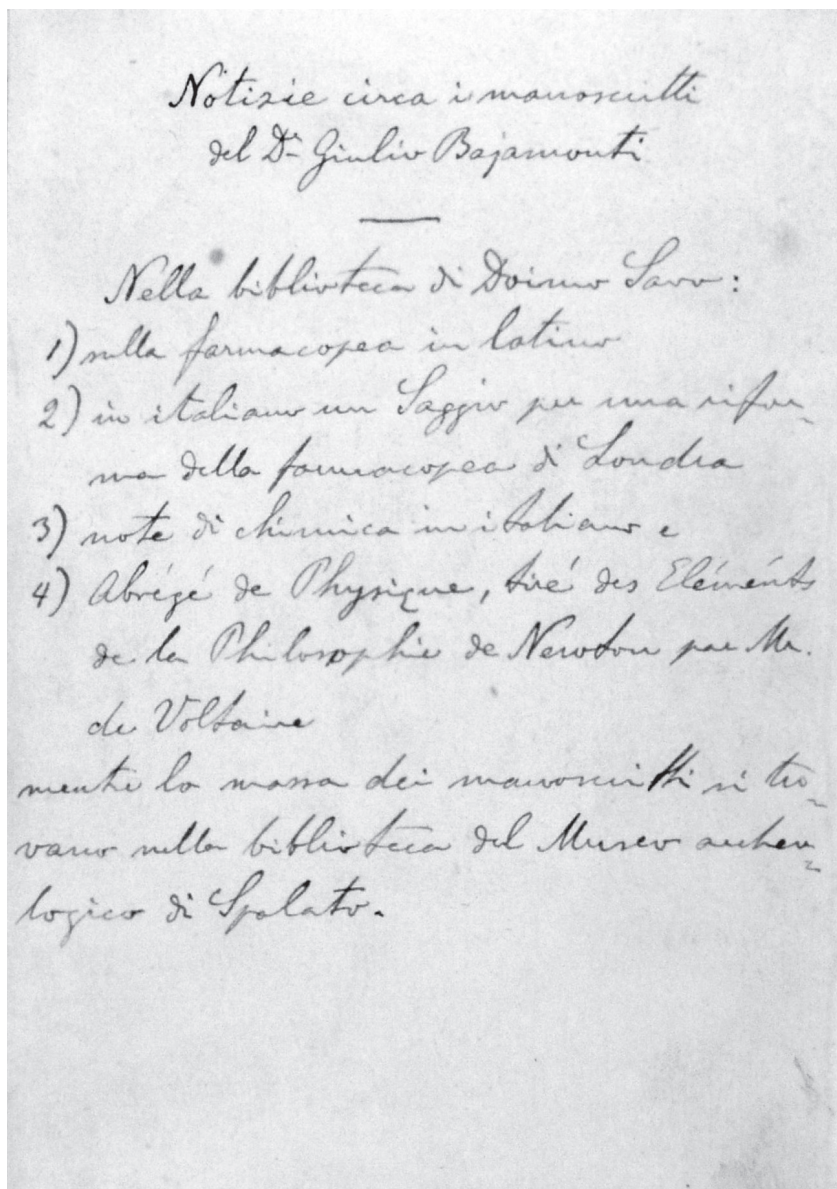
Pismo Luke Sorkočevića od 26. lipnja 1787. što ga Bajamonti navodi u gore citiranom tekstu, jedno je od dva njegova lista koja su sačuvana u Bajamontijevoj ostavštini. Tom je pismu Sorkočević priložio hrvatsku pjesmu Anice Bošković u čast autora komemorativnog govora Brnje Zamanje, obavijestivši Bajamontija da mu je Deša Gozze poslala taj govor, koji, kako čitamo, splitski skladatelj nije primio. Osim toga, Sorkočević je izvijestio svog splitskog kolegu da su u povodu zadušnica, »bilo iz skromnosti – bilo iz prevelikog štovanja«, latinske muze zapale u »duboki muk« pa mu, osim priložene Aničine pjesme, nema što drugo poslati (misli na prigodne sastave za koje ga je Bajamonti zamolio u pismu od 24. svibnja 1787.). Ako se te muze »jednog dana probude«, bit će mu čast poslati zbirku, uz nastojanje da se u nju uvrsti i Julijev »prelijepi sonet«. Vidi: Bajamontijeva ostavština, Arheološki muzej – Split, sign. 49h 1/3a.

2. Faksimili

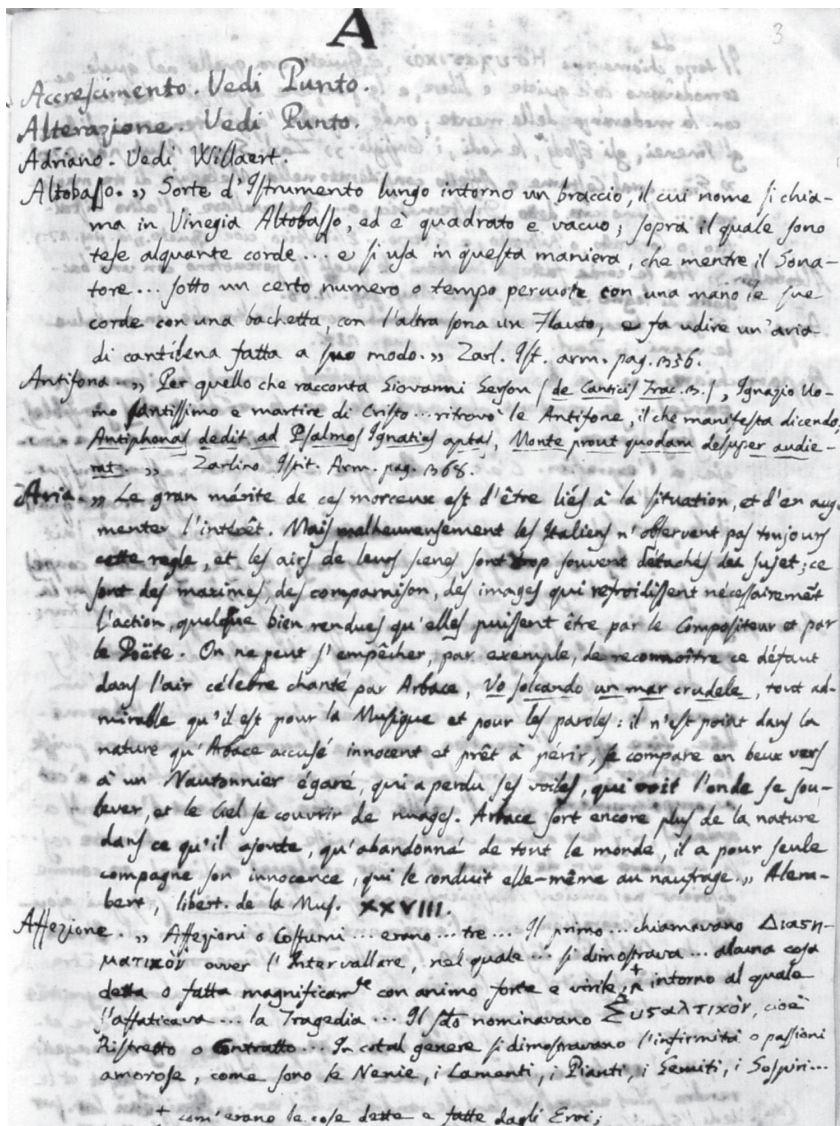
2a) Faksimili Bajamontijeva glazbenoteorijskog spisa *Musica*

Musica, vanjski izgled Bajamontijeva autografa

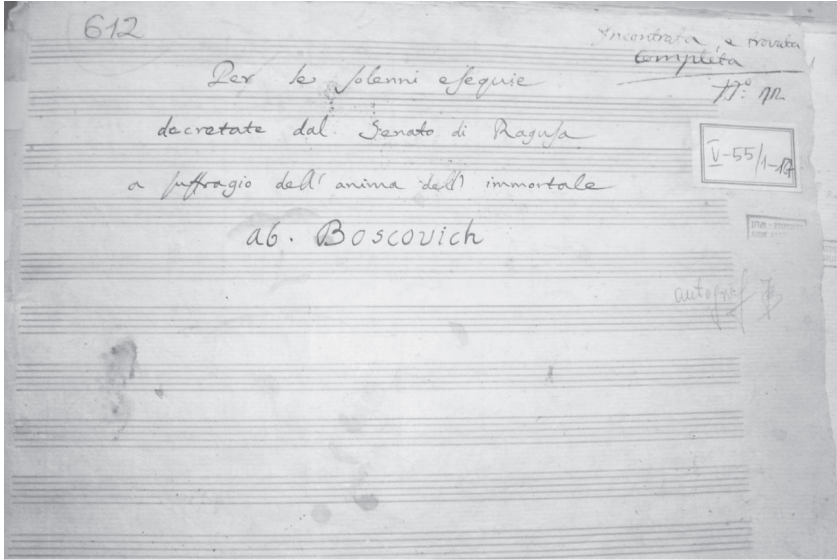

Musica, naknadno dopisana bilješka o Bajamontijevim djelima što su se nalazila u biblioteci Dujma Sava

Musica, abecedni popis pojmova s tumačenjima, fol. 3

2b) Autograf Bajamontijeva *Requiem* posvećenog Boškoviću, posvetni tekst Ruderu Boškoviću

2c) *Elogio dell'abate Ruggiero Giuseppe Boscovich, Napoli 1790.*

